

K230 Kristiansand Posebyen

Beliggenhet

Kulturminnet er en del av Kvadraturen, og avgrenses av Festningsgata i vest, Elvegata i øst, Tollbodgata i sør og Tordenskjoldsgate i nord.

Nasjonale interesser

Kulturmiljøet er av nasjonal interesse på grunn av Kristiansands arkitekturhistorie og Posebyens sosialhistoriske rolle som arbeiderstrøk, samt militærhistorie med midlertidig innlosjering av soldater.

Den godt bevarte trehusbebyggelsen fra 1700- og 1800-tallet er Kristiansands eldste og det er derfor knyttet stor opplevelsverdi og kunnskapsverdi både til enkeltbygninger, men også bygningsmiljøet og bydelen som helhet.

Beskrivelse

I Kristiansand var det en tydelig sosial struktur. I motsetning til andre renessansebyer der de rikeste borgerne bodde nært torget i midten av byen, ble havnene avgjørende for hvor Kristiansands bemidlede og innflytelsesrike borgere bosatte seg.

De fleste embetsmenn og høyere offiserer hadde sine boliger i Østerhavnen og langs Østre Strandgate, mens byens redere og store handelsfamilier hadde sine boliger, forretninger, pakkehus og brygger i Vesterhavnen. Håndverkerne og skipperne bodde i midtre deler av Kvadraturen, mens arbeidere, tjenestefolk, dagarbeidere, sjøfolk og de fleste fattiglemmene bodde i Posebyen. I Posebyen lå det i tillegg mange håndverksbedrifter som salmakere, hjulmakere og seilmakerverksted, skomakere, snekkerverksteder og smier.

Tilnavnet Posebyen kommer fra det franske verbet *reposer* som betyr å hvile. Før byen fikk kaserne i ca 1850 ble innbyggerne i Kristiansand pålagt å innkvartere soldater fra festningen som trengte et sted å hvile. Husstandene i Posebyen tjente godt på dette, da de velstående i byen ofte ga fra seg sine kvoter.

Posebyen ligger i den nordøstre delen av Kvadraturen og omfatter 10 av renessansebyplanens 54 kvartaler. Trehusene i bydelen er fra 1700- og 1800-tallet, og er omtrent den eneste bebyggelsen som overlevde den siste store bybrannen i 1892.

Trehusene er oppført i 1-2 etasjer, og stokkelengdene på 5 meter har avgjort rommenes dimensjoner og dermed husenes størrelse. Husene er lagt med langsiden og stuen ut mot gaten. Det var vanlig at husene hadde trapp opp til hoveddøren, jernstakitt og benk, eller en enkel helle foran døren. Kjøkkenet og soveværelser lå på baksiden med egen dør ut til bakgården og hagen. I bakgården lå vannpost, uthus som stall, fjøs, verksted og brygghus. Mange hus hadde egen kjøreport for hester med direkte adkomst til bakgården.

Trehusbebyggelsen i Kvadraturen var opprinnelig i ulike farger. Den kostbare hvite zinkmalingen var forbeholdt de rikeste borgenere, og ga dermed en viss status. I arbeiderstrøk, som i Posebyen, var det vanlig å male en fasade av gangen hvis man hadde råd. Dette, sammen med 1800-tallets klassisistiske idealer, har ført til at hele Kvadraturens trehusbebyggelse i dag er hvitmalt.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøer i NB!-registeret. Verneverdiene forutsettes ivarettatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Siktlinjer fra i gateløpene skal ivaretas.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg, som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m., integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv, i forhold til tiltakets funksjon, og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Kulturmiljønivå

- Ved brann eller annen uopprettelig skade bør ny bebyggelse gjenoppbygges som rekonstruksjoner på dokumentert grunnlag.
- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevelses- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eksisterende bebyggelsesmønster skal opprettholdes.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Der den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe området historiske karakter og lesbarhet.
- Bebyggelsesmønsteret, torgene, og gatestrukturen er en viktig del av området historie og skal bevares og videreføres.

Objektnivå

- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Riving av trehus skal unngås.
- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets egenart bør det gjennomføres byreparasjon i form av tilbakeføring og gjenoppbygging som viderefører den lokale byggeskikken.
- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.
- Fortetting/nybygg innenfor området frarådes.

Elementnivå

- Eksisterende gatebelegg, gatemøblering og elementer som er karakteristiske for området skal bevares eller tilbakeføres. Utbedring skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker.
- Nytt gatebelegg, gatemøblering og elementer som innføres i området skal utformes i henhold til historisk forbilde som samsvarer med områdets stedegne karakter.
- Tekniske innretninger, herunder også skilt og reklame, skal gis en diskret utforming og ha en plassering, materialbruk og fargevalg som harmonerer med områdets karakter.
- Eksisterende logoer og skilt av kulturhistorisk betydning skal sikres. Nye skilt skal utformes med utgangspunkt i områdets historie.

- Eksisterende gatebelegg, utomhus- og hageanlegg, gangveier, trapper, murer og andre konstruksjoner som er karakteristiske for området skal bevares eller tilbakeføres. Utbedring skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker.